

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ¹

Fundamental Rights Cases – the European Court of Human Rights, Strasbourg

This case-law review will present some important decisions adopted by the European Court of Human Rights between 16 November 2016 and 31 January 2017. In respect of Hungary, the judgments covered concern, respectively, the presumption of innocence allegedly infringed by the wording of a law on amnesty, the dismissal of the Vice-president of the Supreme Court, the shortcomings in the handling of an anti-Roma demonstration and the legitimate expectation of receiving disability benefits. The judgments against other countries were related to the following subject matters: the migration crisis following the “Arab Spring”, the expulsion of seriously ill persons, the investigation into forced labour, the lack of certainty in the domestic jurisprudence, the application of the lex mitior principle in sentencing, the removal of a child born as a result of a surrogacy arrangement, as well as the relationship between compulsory swimming in school and freedom of religion.

Az alábbi esetjogi szemle az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) által a 2016. november 16. és 2017. január 31. között meghozott fontosabb magyar és külföldi vonatkozású határozatokat ismerteti.

A hazai vonatkozású ítéletek egyrészt az Országház parkolójához 2011. december 23-án magukat odaláncoló tüntetők ártatlanságának vélelmével, másrészt a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének elmozdításával, harmadrészt a 2012. augusztus 5-i devecseri szélsőjobboldali demonstrációval, negyedrészt pedig a rokkantellátások rendszerének átalakításával kapcsolatosak.

A szemlézett külföldi vonatkozású határozatok témaköre pedig érinti az arab tavasz nyomán kibontakozott menekültválság kezelését, a súlyos betegek kitoloncolásának korlátait, a kényszermunkával kapcsolatos nyomozási kötelezettség terjedelmét, a jogbiztonságot sértő ítélkezési gyakorlat és a vádlottra terhebb büntetés kiszabás megítélését, továbbá a béranyától született gyermek jogi helyzetét és a vallásszabadság, valamint az oktatás kapcsolatát.

¹ Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

Magyarország elleni ügyek

Az ártatlanság védelme

Mint ismeretes, 2011. december 23-án az LMP által szervezett demonstráció keretében képviselők és szimpatizánsok láncolták magukat az Országház parkolója elé, tiltakozván a Fidesz által elfogadni kívánt törvények és az érdemi politikai vitát úgymond lehetetlenné tevő jogalkotási gyakorlat ellen. A *Béres and Others-ügyben*² ennek a tüntetésnek néhány résztvevője fordult a Bírósághoz, az Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdésében és 8. cikkében biztosított jogaik sérelmét állítva.

A tüntetést követően ugyanis a résztvevők ellen személyi szabadság megsértése gyanújával büntetőeljárás indult, amely aztán az Országgyűlés által alkotott közkegyelmi törvény (a 2012. március 10-én hatályba lépett 2012. évi XII. törvény) alapján szűnt meg. A törvény a következő megfogalmazást használta: „Nem indítható, illetve nem folytatható büntetőeljárás a 2011. december 23-án az Országházat körülvevő elzárt terület egyes bejáratainak több személy egymáshoz, illetve a kapukhoz láncolásával megvalósított lezárásával összefüggésben elkövetett [...] személyi szabadság megsértése büntette miatt (Btk. 175. §).”

Miután 2012. március 29-én a rendőrség a Be. 190. § (1) bekezdés e) pontja alapján a közkegyelemre hivatkozással megszüntette a nyomozást, a kérelmezők az Alkotmánybírósághoz fordultak, mivel álláspontjuk szerint a törvény megfogalmazása a büntett elkövetésének tényként kezelésével sértette jó hírnévhez való jogukat, valamint az ártatlanság őket megillető véelmét. Az Alkotmánybíróság azonban visszautasította a panaszokat, mivel úgy ítélte meg, hogy azok a szóban forgó jogszabály téves értelmezésén alapulnak, és nem vetnek fel új, alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést; ráadásul az alkotmányjogi panasz egy nappal a jogszabály hatályba lépésétől számított száznyolcvan napos határidőn túl érkezett meg az Alkotmánybírósághoz, így el is késett. (A kérelmezők nagyjából az alkotmányjogi panasszal egy időben benyújtott strasbourgi panasz határidőben érkezett.)

A Bíróságnak az ügyben két kérdéskörrel kellett foglalkoznia: egyrészt az ártatlanság véelméhez való jog, másrészt pedig a jó hírnév sérelmét vizsgálta az Egyezmény 6., illetve 8. cikke alapján.

Ami az ártatlanság véelmével kapcsolatos panaszt illeti, a Bíróság először is azt szögezte le, hogy nem zárja ki a 6. cikk (2) bekezdésének alkalmazását az a körülmény, hogy a vitatott megfogalmazást nem bírósági döntés vagy valamely köztisztviselő megnyilatkozása tartalmazta, hanem egy, az Országgyűlés által alkotott jogszabály. A panasz érdemét illetően pedig arra az elvre hívta fel a figyelmet, amely szerint még egy netán szerencsétlenül megválasztott kifejezésnek sem kell feltétlenül önmagában perdöntő jelentőséget tulajdonítani, hanem figyelembe kell venni az ügy egyéb körülményeit is. Ráadásul elsősorban a hazai hatóságok és bíróságok feladata,

² *Béres and Others v. Hungary*, nos. 59588/12, 59632/12 and 59865/12, 17 January 2017.

hogy a nemzeti jogot értelmezzék és alkalmazzák – az Egyezmény betartása felett örködni hivatott Bíróságnak nem tiszte ilyen kérdésekben a hazai bíróságokat felülbírálni, kivéve, ha döntésük önkényes vagy nyilvánvalóan észszerűtlen. Az adott ügyben a kérelmezőket a szóban forgó törvény nem említette meg név szerint, és egyéb körülmények sem utaltak arra, hogy a kérelmezők ártatlanságának vélelme megkérdőjeleződött volna. Ilyen körülmények között a Bíróság nem látott okot arra, hogy kétségbe vonja az Alkotmánybíróság döntését, és pusztán a jogszabályban szereplő „elkövetett” kifejezés miatt megállapítsa az ártatlanság vélelméhez való jog megsértését.

A jó hírnév állítólagos megsértésével összefüggésben a Bíróság arra mutatott rá, hogy bár a 8. cikk védelme kiterjed a magánéletnek erre az aspektusára is, a jó hírnéven esett csorbának és az ezáltal az érintett személy magánéletében elszenvedett hátránynak el kell érnie egy megfelelő súlyossági szintet ahhoz, hogy a 8. cikk előírásait alkalmazni lehessen. Figyelemmel arra, hogy az Alkotmánybíróság megállapítása szerint a panaszosok állítólagos jogsérelme csak a jogszabály téves értelmezéséből fakadt, és hogy ezen túlmenően nem igazolták, hogy magánéletükben bármiféle hátrány érte volna őket a szóban forgó jogszabály miatt (pl. nem tűnt úgy, hogy a közvélemény bűnelkövetőként azonosította volna őket), a Bíróság úgy találta, hogy a kérelmezők által előadottak nem érték el azt a szintet, amely a 8. cikk alkalmazását indokolta volna. Ezért a kérelmet ebben a részében elfogadhatatlannak nyilvánította.

Az ítélethez Vincent A. De Gaetano és Egidijus Kūris különvéleményt fűztek, az ártatlanság vélelméhez való jog (és Kūris bíró esetében ezen felül a 8. cikk) megsértésének megállapíthatósága mellett érvelve.

A magánélet tiszteletben tartásához való jog

Az *Erményi-ügy*³ a Legfelsőbb Bíróság 2012. január 1-jével (Baka András elnökkel egyidejűleg) elmozdított elnökhelyettesének helyzetével volt kapcsolatos. Az időközben (2015 januárjában) elhunyt panaszos még 2012-ben fordult a Bírósághoz számos bírótársával együtt, egyebek között a bírói kötelező nyugdíjkorhatár hirtelen leszállítását kifogásolva, de panasza kiterjedt az elnökhelyettesi tisztségből történt elmozdításra is. Ez utóbbi kérdéskört a Bíróság elkülönítette, és a *Baka-ügyben* hozott nagykamarai határozatra támaszkodva külön ügyszám alatt vizsgálta.

Bár a kérelmező eredetileg csak az Egyezmény 6., 13. és 14. cikkére, valamint az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkére hivatkozott, és csak később hozta fel explicit módon az Egyezmény 8. cikkét, a Bíróság mégis úgy ítélte meg, hogy az ügyet – a panasz tartalma szerint – a 8. cikk tükrében indokolt vizsgálni. A kérelmező ugyanis azzal érvelt, hogy személyre szabott jogszabályi rendelkezéssel történt elmozdítása derékba törte karrierjét, lerombolta megbecsülését, valamint társadalmi és szakmai kapcsolatait.

3 *Erményi v. Hungary*, no. 22254/14, 22 November 2016.

A Bíróság rámutatott, hogy az *Oleksandr Volkov v. Ukraine-ügyben* hozott ítélet értelmében az Egyezmény 8. cikke által biztosított védelem kiterjed a szakmai kapcsolatokra, és az esetjeg szerint a hivatalból történő elmozdítás beavatkozást jelent a magánélet tiszteletben tartásához való jogba. Hogy a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese esetében is megvalósult a 8. cikk hatálya alá tartozó beavatkozás, az a felek között nem volt vitatott. Ezért a Bíróságnak csak az elmozdítás igazolhatóságát kellett vizsgálnia.

Az igazolhatóság körében a Bíróság kitért arra, hogy a *rule of law* elvéből fakadóan minden, az Egyezmény által védett jogot érintő beavatkozásnak általános érvényű, nem pedig „személyre szabott” – voltaképpen egyedi döntést leplező – jogszabályi rendelkezésen kell alapulnia. Mivel azonban a panaszos elmozdítását más okból sem tartotta az Egyezménnyel összeegyeztethetőnek, ezt a szempontot a Bíróság részletesebben nem vizsgálta, hanem vélelmezte az elmozdítás megfelelő jogszabályi megalapozottságát.

Az ítélet lényegi indoka az volt, hogy a Bíróság megítélése szerint a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének elmozdítása mögött nem húzódott meg legitim cél. Azt ugyanis már a *Baka-ügyben* is megállapította a Nagykamara, hogy a legfelsőbb bírói fórum hatáskörében 2012. január 1-jével beállott változások nem voltak olyan mértékűek, hogy megfelelő igazolásul szolgáltak volna az elnök elmozdítására, más értékelhető okra pedig a kormány nem hivatkozott. Mivel az elnökhelyettes helyzete – egyebek közt a kettejük közt fennálló bizalmi viszony miatt – rendkívül szorosan összefüggött az elnökével (lásd a Bíróság által is hivatkozott 3076/2013. [III. 27.] AB határozat 43. és 44. pontját), a Bíróság a *Baka-ügyben* kifejtetteket alkalmazta a jelen ügyben is, megállapítva a 8. cikk sérelmét.

Az ítélethez Egidijus Kūris különvéleményt fűzött, lényegében azt kifogásolva, hogy a Bíróság voltaképpen a panaszos „szájába adott” egy általa eredetileg fel sem hozott panaszt, amelynek elbírálása során ráadásul túlságosan kitérített a 8. cikk alkalmazási körét, amikor egy közhivatal elvesztését a magánszféra védelmére hivatott egyezményi rendelkezés útján szankcionálta. Igen aggasztónak találta, hogy a 8. cikk – grafikusán ábrázolva – egyre inkább „∞ cikké”, végtelen számú szituációt magába foglalóvá kezd válni. Álláspontja szerint az ügy nagykamarai felülvizsgálatára lenne szükség.

Szintén a 8. cikk tükrében vizsgálta a Bíróság a *Király and Dömötör-ügyet*,⁴ amelynek alapjául a 2012. augusztus 5-én Devecseren *Élni és élni hagyni* mottóval tartott demonstráció kapcsán érkezett panaszok szolgáltak. Ismeretes, hogy az említett napon – hasonlóan az *R.B.-ügy*⁵ tárgyát képező demonstrációhoz – a Jobbik és más szélsőjobboldali szervezetek „a cigánybűnözés ellen” tartottak felvonulást a településen, azt követően, hogy néhány nappal korábban verekezésbe torkolló konfliktus robbant ki egy nem roma és egy roma család között. A nagy rendőri készültség közepette megtartott megmozduláson felszólalók egyebek közt annak a meglátásuknak adtak

4 *Király and Dömötör v. Hungary*, no. 10851/13, 17 January 2017.

5 *R.B. v. Hungary*, no. 64602/12, 12 April 2016, ismertette az *Acta Humana* 2016/2. számában.

hangot, hogy ahol a cigányság megtalálható, ott a pusztítás, rombolás jelenik meg; a cigányok úgymond a magyarokat ki akarják irtani, ezért fel kell venni velük a harcot. „Faji háborút” vizionálva a cigányok mint genetikailag bűnözésre kódolt „hulladékok” közéletből való kiirtását tartották szükségesnek. A beszédek követően a mintegy 400-500 fős tömeg – amelynek egyes tagjai botokkal, ostorokkal voltak felfegyverkezve – rasszista jelszavakat skandálva a település romák lakta részére vonult, azzal fenyegetőzve, hogy a romákra gyűjtják a házaikat, s hogy majd visszajönnek, ha a rendőrség elvonult. Néhányan a rendőrsorfallal felett betondarabokat, köveket és műanyag palackokat dobáltak a helyiek kertjeibe.

A kérelmezők (akik romaként a helyszínen voltak elszenvedői a fentieknek) a demonstrációt követően panasszal fordultak a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitánysághoz, sérelmezve, hogy a rendezvényt biztosító rendőrök nem léptek fel megfelelő módon az agresszív felvonulókkal szemben. A rendőrség első- és másodfokon is elutasította a panaszt, és a döntések ellen benyújtott bírósági jogorvoslat is ugyanezzel az eredménnyel zárult. A hatóságok –végső fokon a Kúria által is elfogadott – érvelése az volt, hogy bár szórványosan történtek erőszakos cselekmények, a rendezvény általában véve nem vált erőszakossá, nem került sor a településen jelen lévők között összecsapásra. A Kúria értelmezése szerint a mások jogainak és szabadságának sérelmével járó vagy felfegyverkezett résztvevők részvételével zajló rendezvény rendőrségi felosztatása a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény alapján csak lehetőség, nem pedig kötelezettség; a rendőrség jogosan mérlegelt úgy, hogy a felosztatás által szított indulatok nagyobb veszéllyel jártak volna, mint a demonstráció ellenőrzött keretek közötti megtartása. Hasonlóképpen indokoltnak találta a Kúria, hogy a rendőrség csapaterő bevetéséhez folyamodott bizonyos egyéni intézkedési módszerek (személyazonosság ellenőrzése, előállítás stb.) helyett.

Az események kapcsán később több nyomozás is indult. A közösség elleni uszítás gyanújával kapcsolatos eljárást a rendőrség megszüntette, mivel úgy találta, hogy bár az elhangzott beszédek sértőek és erkölcsileg helyteleníthetőek voltak, nem érték el a bűncselekményi minősítéshez szükséges szintet, egyebek közt azért sem, mert nem indították a hallgatóságot azonnali és konkrét erőszakos cselekményekre a helyi roma közösség tagjai ellen. A közösség tagja elleni erőszak gyanújával indított eljárásban a rendőrség megállapította, hogy négyen vettek részt erőszakos cselekményekben (így a kődobálásban). Ebből három személyt azonban nem tudtak azonosítani. A negyedik személy büntetőjogi felelősségre vonása megtörtént, jogerősen egy év három hónap szabadságvesztésre ítélték, három évre felfüggesztve.

A kérelmezők amiatt fordultak a Bírósághoz, mert úgy találták, hogy a hatóságok fellépésében tapasztalt hiányosságok összességében megsértették a magánélet tiszteltben tartásához való, az Egyezmény 8. cikke által biztosított jogukat.

A Bíróságnak a kormány védekezése tükrében először abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy alkalmazható-e egyáltalán a 8. cikk az adott tényállásra. Ennek kapcsán rámutatott, hogy az esetjog értelmében az etnikai identitás is a személyiség egyik aspektusa, ráadásul egy csoport hátrányos színben való sztereotip feltüntetése

a csoport tagjainak magánéletére is kihat. Még ha valamely cselekvés nem is éri el az embertelen, megalázó bánásmódot tilalmazó 3. cikk „ingerküszöbét”, attól az még hatással lehet az érintett személyek 8. cikk szerinti jogaira. Ebből következőleg a Bíróság úgy találta, hogy bár a kérelmezők mint „fogyul ejtett közönség” ellen a demonstrálók konkrétan nem követtek el a semmiféle erőszakos cselekedetet, az ellenük irányuló fenyegetések és a megalázó légkör igenis érintette pszichológiai integritásukat és etnikai identitásukat, ezért az ügyben alkalmazandónak látta a 8. cikk rendelkezéseit.

A hazai jogorvoslatok (nevezetesen az alkotmányjogi panasz) kimerítésének hiányával kapcsolatos kifogást illetően pedig arra mutatott rá, hogy a kormány nem hivatkozott semmiféle olyan ítélkezési gyakorlatra, amely azt igazolta volna, hogy az Alkotmánybíróság a magánélet tisztelgését előíró alaptörvényi rendelkezés (az Alaptörvény VI. cikkének [1] bekezdése) alapján védelemben részesítené a személyek etnikai identitását is, és abból az állam tevőleges kötelezettségeként vezetné le az ehhez szükséges intézkedések biztosítását. Ilyen körülmények között nem értékelte az alkotmányjogi panaszt kimerítendő jogorvoslatként.

A panasz érdemét illetően a Bíróság három kérdéskört különített el: egyrészt a demonstráció fel nem oszlatásának az Egyezményvel való összeegyeztethetőségét, másrészt az egyéni intézkedések rendőrség általi elmulasztását, harmadrészt pedig az eseményeket követő nyomozás megfelelőségét vizsgálta.

A felozlatás elmaradása kapcsán megállapította, hogy az Egyezmény követelményeiből bizonyos helyzetekben fakadhat olyan kötelezettség, hogy a rendőrségnek fel kell oszlatnia egy erőszakos és kirívóan intoleráns megmozdulást a 8. cikk szerinti jogok védelmében. Rámutatott azonban arra is, hogy ha a panaszos érveit a hazai bíróságok megfelelő gondossággal megvizsgálták, a Bíróság csak akkor bírálhatja felül az említett gondos vizsgálat alapján kialakított álláspontot, ha az nyilvánvalóan észszerűtlen vagy önkényes. A jelen ügyben pedig, ahol a Bíróság megállapítása szerint a hazai bíróságok megfelelően körüljárták a felozlatás elmaradásával kapcsolatos kérdéseket, nem volt önkényes vagy nyilvánvalóan észszerűtlen az az álláspont, amely szerint a rendőrség jogszerűen járt el, amikor nem oszlatta fel a demonstrációt.

Ügyszintén a rendőrség mérlegelési szabadságába tartozónak ítélte meg a Bíróság azt, hogy a helyszínen milyen operatív intézkedéseket ítéltek a legcélszerűbbnek a rend és biztonság fenntartása érdekében. Figyelemmel arra, hogy a hazai bíróságok alaposan vizsgálták a megtett vagy állítólagosan elmulasztott intézkedések témakörét is, a Bíróság ebben a körben sem tartotta indokoltnak, hogy felülbírálja azt a következtetést, amely szerint a rendőrség adekvát módon reagált a demonstráció során felmerült problémás helyzetekben.

A nyomozást, az utólagos felelősségre vonást azonban elégtelennek találta a Bíróság. A közösség elleni uszítás vonatkozásában megszüntetett nyomozás kapcsán – a 10. cikk alkalmazása során kialakított elvekből inspirációt merítve – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hazai hatóságoknak nagyobb figyelmet kellett volna fordítaniuk az események és az elhangzott beszédek kontextusára. A hatóságok

azon megállapítása, hogy a beszédek – bár sértőek és helyteleníthetőek voltak – nem valósítottak meg erőszakra uszítást, a Bíróság szerint indokolatlanul szűkre szabott megközelítést tükröz, és azt mutatja: a hatóságok egyáltalán nem vették figyelembe, hogy a demonstráció egy átfogó jellegű, koordinált megfélemlítési hullám része volt.

Ugyancsak elégtelennek találta a Bíróság a közösség tagja elleni erőszak gyanúja alapján indított nyomozást. Rámutatott, hogy a rendőrségnek elegendő ideje és lehetősége lett volna arra, hogy már az események előtt felkészüljön a később esetlegesen szükséges felelősségre vonásokra, és arra is, hogy a demonstráció után számos résztvevőt kihallgasson. Ennek ellenére az erőszakos cselekményekben részt vevők felelősségre vonása – egy kivétellel – elmaradt, mégpedig az elkövetők beazonosíthatatlansága miatt. A felelősségre vonást továbbá a jogszabályi környezet is akadályozta: a vonatkozó törvényi tényállás alapján ugyanis csak a tevőleges erőszakot megvalósító cselekményeket lehetett szankcionálni.

Mindez végső soron oda vezetett, hogy egy nyíltan rasszista, elszórtan még erőszakos cselekményekbe is torkolló megmozdulás voltaképpen jogkövetkezmények nélkül maradt, amit a közvélemény akár még az ilyen cselekmények eltűréseként, legitimálásaként is értékelhetett.

Minderre tekintettel a Bíróság megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét.

Az ítélethez Marko Bošnjak párhuzamos véleményt, míg Krzysztof Wojtyczek és Egidijus Kūris különvéleményt fűztek. Utóbbi szenvedélyesen és hosszan érvelt az alkotmányjogi panasz – főszabály szerint – kimerítendő jogorvoslatként való figyelembe vétele mellett.

A tulajdon védelme

Az *Acta Humana* 2015/1. száma már foglalkozott a *Nagy Béláné-ügy* kérdésével. Az akkor elemzett kamarai ítélet nem vált véglegessé, az ügy a Nagykamara elé került, amely 2016 decemberében hozott határozatot a panasz kapcsán.

Az ügy tényállása szerint a panaszost 2001-ben 67%-os munkaképesség-csökkenése miatt rokkantnak nyilvánították, ezt követően 2010-ig rokkantsági nyugdíjban részesült. 2009. december 1-jén az alkalmazandó vizsgálati módszertanban bekövetkezett változások miatt munkaképesség-csökkenését 40%-osra módosították, és 2010. február 1-jével megvonták tőle a rokkantsági nyugdíjat. Egy új eljárásban, 2011. december 13-án munkaképesség-csökkenését újból olyan mértékűnek véleményezték, ami feljogosította volna a rokkantsági nyugdíjra. Rokkantsági nyugdíjat azonban mégsem állapítottak meg számára, mivel 36 havi időtartamra elrendelték a rehabilitációját – amelyre azonban végül nem került sor.

2012. január 1-jén azután hatályba lépett a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól szóló új törvény, amely új követelményeket vezetett be a szükséges biztosítási jogviszony tartamával kapcsolatban. Ezeknek a követelményeknek a panaszos nem felelt meg: a megkövetelt 1095 helyett csak 947 biztosítással fedezett napot tudott felmutatni a kérelem benyújtását megelőző 5 évben. A kérelmező a szükséges

biztosítási idő hiányában is jogosult lett volna a rokkantsági ellátásra, ha 2011. december 31-én fennállt volna a rokkantsági nyugdíjra való jogosultsága – ez azonban az elrendelt, de végre nem hajtott rehabilitáció miatt nem állt fenn.

A Bíróság a hathónapos határidő miatt csak a kérelmező 2012-ben, már az új szabályozás hatálya alatt előterjesztett kérelmének elutasításával foglalkozhatott, de annak előzményeként figyelembe vette a korábbi történéseket is.

Az ügy leglényegesebb kérdése az volt, hogy alkalmazható-e az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke a panaszos helyzetére. Ez a rendelkezés a ténylegesen fennálló javakat („*existing possessions*”) és – bizonyos feltételekkel – a jogos várományokat („*legitimate expectations*”) is védelemben részesíti. E fogalmak azonban az Egyezmény keretei között sajátos, autonóm jelentéssel bírnak, nem kötődnek a nemzeti jogi kategóriákhoz. Ennélfogva azt kellett megvizsgálni, hogy az Egyezmény értelmében hogyan minősíthető a kérelmező rokkantsági ellátás iránti igénye.

A Bíróság ezzel összefüggésben áttekintette a vonatkozó ítélkezési gyakorlatot, és azt a következtetést szúrta le, hogy az Egyezmény értelmében vett „jogos váromány” fennállásának megállapíthatóságához a kérelmezőnek az adott nemzeti jogrendszer keretei között rendelkeznie kell egy olyan igénnyel, amelynek megalapozottsága mellett legalábbis észszerűen lehet érvelni („*assertable right*”), s amely megfeleltethető egy kellően megalapozott, tényleges vagyoni érdekekkel („*sufficiently established, substantive proprietary interest*”).⁶

A Bíróság megítélése szerint a rokkantsági ellátások rendszere 2012 előtt és azóta is lényegében két feltétel egyidejű fennállásától tette és teszi függővé az ellátást: eszerint az igénylőnek egyrészt az ellátást megalapozó egészségügyi állapotban kell lennie, másrészt pedig teljesítenie kell az előzetes hozzájárulási feltételt (megfelelő szolgálati időt vagy biztosítási jogviszonnal fedezett időt kell igazolnia). A kérelmező egy pontosan meg nem határozott időpontban (de legkésőbb 2001-ben) teljesítette a hozzájárulási feltételt, hiszen az akkori szabályok szerint megfelelő mennyiségű szolgálati időt gyűjtött össze. Amikor 2001-ben rokkantnak nyilvánították, az egészségügyi feltétel is teljesült. Ez alapján jogosulttá vált a rokkantsági nyugdíjra, amit „tényleges tulajdonként” 2010 februárjáig élvezett. Ezenfelül az említett időpontig jogos várománya is volt a rokkantsági nyugdíj folyósítására mindaddig, amíg megfelel a feltételeknek. A felek álláspontja eltért arra vonatkozóan, hogy vajon ez a jogos váromány fennmaradt-e 2010 februárja után, és hogy hogyan érintette a hozzájárulási feltételt újraszabályozó 2012-es törvénymódosítás.

6 A Nagykamara által lefektetett elvet nehéz pontos magyar fordításban visszaadni, ezért idézzük szó szerint is: „Notwithstanding the diversity of the expressions in the case-law referring to the requirement of a domestic legal basis generating a proprietary interest, their general tenor can be summarised as follows: for the recognition of a possession consisting in a legitimate expectation, the applicant must have an assertable right which, applying the principle enounced in paragraph 52 of *Kopecný* (rendered in paragraph 77 above) may not fall short of a sufficiently established, substantive proprietary interest under the national law.” (Lásd: *Bélané Nagy v. Hungary* [GC], no. 53080/13, § 79, ECHR 2016.)

A Bíróságnak tehát végső soron arra a kérdésre kellett választ találnia, hogy a kérelmezőnek 2012-ben fennállt-e a rokkantsági ellátásra vonatkozó jogos várománya. Ezzel összefüggésben figyelmet érdemel, hogy a Bíróság korábban kimondta: nem állapítható meg az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkébe történő beavatkozás olyan esetben, ha a kérelmező megszűnik teljesíteni a szóban forgó juttatás nemzeti jog szerinti feltételeit vagy azoknak sosem felelt meg.⁷ Márpedig a jelen ügy kérelmezőjével éppen az előbbi történt: a jogszabályváltozás folytán 2012. január 1-jétől már nem felelt meg a hazai jog szerinti hozzájárulási feltételeknek, ezért hiába hivatkozott arra a hazai hatóságok előtt, hogy a rokkantsági ellátás egészségügyi kritériumait teljesíti. A Nagykamara azonban a korábban kialakított elvet nem tartotta mechanikusan alkalmazhatónak egy olyan helyzetben, amikor az ügy lényege éppen a jogszabályváltozás Egyezményvel való összeegyeztethetőségében áll. Úgy ítélte meg, hogy ilyen helyzetben valamennyi körülmény gondos mérlegelése szükséges. Nagy Béláné ügyében azt tartotta szükségesnek megvizsgálni, hogy a panaszos legalább a 2012-es jogszabályváltozásig rendelkezett-e egy, az Egyezmény értelmében vett „tulajdonnak” minősíthető, kellően megalapozott, tényleges vagyoni érdekekkel.

E vonatkozásban a Bíróság rámutatott, hogy a panaszos a kötelező biztosítási járulékokat évtizedeken keresztül fizette, és összesen 23 év és 71 nap szolgálati időt szerzett. Ez alapján egészen 2012-ig meg is felelt az ún. hozzájárulási feltételnek. A rokkantsági nyugdíj 2010-es megszüntetését követően is benne maradt a rendszerben abban az értelemben, hogy rendszeres felülvizsgálatok voltak számára előírva. A megszerzett több évtizednyi szolgálati idő kapcsán a Bíróság utalt egy nemzetközi jogforrásokból levezethető – Magyarország által nem ratifikált, de húsz ET-tag-állam által elfogadott – szabályra, amely szerint 5 éves biztosítási idő megléte esetén legalább valamilyen csökkentett összegű rokkantsági ellátást kell biztosítani az adott személynek. A Bíróság nyomatékkal vette figyelembe azt is, hogy ha a 2011. december 13-i döntés rehabilitációs ajánlása nem maradt volna végrehajthatlanul, és a panaszos 31-én részesült volna rehabilitációs járadékban, akkor biztosításának tartamára tekintet nélkül járt volna neki ellátás az új rendszerben.⁸

Mindezen körülmények alapján megállapíthatónak látta, hogy 2010 februárja és 2011. december 31. között a panaszos, bár nem kapta a korábbi rokkantsági nyugdíját, mégis fennmaradt egy jogos várománya, az Egyezmény által védett tulajdona. 2012-ben pedig nem új tulajdoni igényvel állt elő, hanem ennek a jogos várománynak próbált érvényt szerezni. Ezen érvek alapján a Nagykamara megállapította az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének alkalmazhatóságát.

Az említett cikknek való megfelelés kérdése már nem igényelt semmiféle, a fentiekhez hasonló jogfejlesztő értelmezést. Tekintettel arra, hogy a panaszos az új jogszabály hatályba lépésével teljesen elesett mindenféle ellátástól (és nem kapott akár például a megszerzett biztosítási idejével arányos csökkentett összegű ellátást), a Bíróság ezt a helyzetet egy, az arányosság követelményeinek nem megfelelő, túlzott

7 Lásd pl. *Rasmussen v. Poland*, no. 38886/05, § 71, 28 April 2009.

8 Lásd a 2011. évi CXCI. törvény 2. § (2) bekezdésének b) pontját.

egyéni teherként értékelte, és megállapította az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének sérelmét.

Az ítélet rendkívül szűk szótöbbséggel született: a szóban forgó cikk alkalmazhatóságát és az egyezményesértést a Bíróság kilenc szavazattal nyolc ellenében állapította meg. A kisebbségben maradt bírák terjedelmes különvéleményben vezették le, hogy álláspontjuk szerint a panaszosnak a kérdéses időszakban (tehát a 2012-ben bevezetett új szabályozás hatálya alatt) már sem a hazai, sem a nemzetközi jog alapján nem volt semmiféle alapos, tulajdonjogi védelemben részesíthető igénye vagy jogos várománya a rokkantsági ellátásra.

Más államokat érintő fontosabb ügyek

Embertelen, megalázó bánásmód tilalma

A *Paposhvili v. Belgium-ügy*⁹ egy rendezetlen jogállású, de súlyosan beteg külföldi kiutasításával volt kapcsolatos. A kérelmező (aki még az ítélethozatal előtt elhunyt) grúz állampolgár volt, és családjával 1998-ban érkezett Belgiumba. Menedékjogi kérelmüket, majd a jogi helyzetük rendezésére, tartózkodási jog megadására irányuló kérelmüket is sorozatosan elutasították, és többször felszólították őket az ország elhagyására. Belgiumi tartózkodásuk alatt panaszost több ízben letöltendő szabadságvesztésre ítélték lopás miatt. 2010-ben végül a kérelmező felesége és három gyermekük megkapta a tartózkodási jogot, az ő vonatkozásában viszont ismét elrendelték a kiutasítást. Arra hivatkozva, hogy tuberkolózisban, hepatitis C-ben és krónikus limfocitózisban szenved, amely betegségei kapcsán Grúziában nem juthatna hozzá a szükséges ellátáshoz, a kérelmező ideiglenes intézkedés iránti kérelemmel fordult a Bírósághoz, és kérelmének a Bíróság helyt is adott.

A kérelmező azzal érvelt, hogy kiutasításának végrehajtása az Egyezmény 3. és 8. cikkébe ütközne. A Bíróság kamarája nem osztotta a panaszos álláspontját, a Nagykamara azonban végül megállapította, hogy a panaszos kiutasítása sértette volna az Egyezmény említett rendelkezéseit.

A Nagykamara emlékeztetett arra az elvre, amelynek értelmében a kiutasításnak főszabály szerint nem lehet akadálya az, hogy ezzel a panaszos elesne valamiféle orvosi ellátástól – egy súlyos beteg olyan országba történő kiutasítása, ahol nem áll rendelkezésre a neki korábban nyújtottnak megfelelő szintű ellátás, csak nagyon különleges esetben, kényszerítő erejű humanitárius okok fennforgása esetén veheti fel a 3. cikk sérelmét.¹⁰

A jelen ügyben a Nagykamara pontosította, hogyan is kell értelmezni a „rendkívül különleges körülmények” fogalmát. Kimondta, hogy ide tartoznak azok a helyzetek, amikor egy súlyosan beteg személyt kiutasítása esetén ténylegesen az a veszély fenyeget, hogy a megfelelő ellátás hiánya (vagy az ellátáshoz való hozzáférés elé gördülő

9 *Paposhvili v. Belgium* [GC], no. 41738/10, ECHR 2016.

10 Lásd *N. v. the United Kingdom* [GC], no. 26565/05, § 42, ECHR 2008.

akadályok) miatt egészségi helyzete komoly, gyors és visszafordíthatatlan romlásnak lesz kitéve, s ez számára súlyos szenvedést okoz vagy várható élettartamát jelentősen csökkenti. Ha a kérelmező megfelelő bizonyítékokkal valószínűsíti egy ilyen fenyegető veszély fennálltát, a kiutasítást elrendelő állam hatóságaira hárul az a kötelezettség, hogy megfelelő módon eloszlassák a felvetett aggályokat. Ennek körében vizsgálniuk kell, hogy a fogadó országban elérhető-e olyan ellátás, amely megfelelő a kérelmező betegségének kezeléséhez (e vonatkozásban mindazonáltal nem szükséges, hogy az ellátás teljességgel megfeleljen a kiutasítást elrendelő államban elérhető szintnek), s ha igen, a kérelmező ahhoz az ellátáshoz gyakorlatilag mennyire férhetne hozzá. Ha a vizsgálat lefolytatása után komoly aggályok maradnak fenn a kiutasítás veszélyeit illetően, a hatóságoknak megfelelő egyéni garanciákat kell kérniük a fogadó államtól, mielőtt foganatosítanák az intézkedést.

Mivel ilyen mérlegelést a belga hatóságok nem végeztek, a Nagykamara megállapította, hogy a kiutasítás az Egyezmény 3. cikkébe ütközött volna.

Ehhez hasonlóan a Nagykamara a 8. cikk alatt is azt ítélte elvárhatónak, hogy a kiutasító állam alaposan vizsgálja meg az intézkedés családi életre gyakorolt hatásait. Az adott ügyben például szükségesnek tartotta volna annak mérlegelését, hogy vajon észszerűen elvárható lett volna-e a családtól, hogy kövessék a panaszost Grúziába, s hogy vajon az életéből hátralévő időre nem lett volna-e indokolt engedélyezni a belgiumi tartózkodást. Mivel a kiutasítást nem előzte meg ezeknek a szempontoknak a mérlegelése, a Bíróság az Egyezmény 8. cikkének sérelmét is megállapította.

Rabszolgaság és kényszermunka tilalma

*A J. and Others v. Austria-ügy*¹¹ azt a kérdést vetette fel, hogy az Egyezményben részes államok milyen körben tartoznak felelősséggel az emberkereskedelem tényállását kimerítő cselekmények nyomozásáért. A panaszosok, akik Fülöp-szigeteki állampolgárok, állításuk szerint emberkereskedelem áldozatává váltak, és az Egyesült Arab Emírátsok-beli munkáltatóik kényszermunka keretében foglalkoztatták őket. Munkaadóik felügyelete alól egy bécsi látogatás során tudtak megszökni, és az osztrák hatóságoknál rögtön feljelentést is tettek, a hatóságok pedig nyomozást indítottak a kérelmezők által állított cselekményekben. A nyomozást azonban később megszüntették azon az alapon, hogy a kérelmezők által állított bűncselekményeket Ausztria területén kívül követték el, és sem a kérelmezők, sem pedig munkáltatóik nem voltak osztrák állampolgárok. Mindebből az osztrák hatóságok azt a következtetést vonták le, hogy Ausztriának nincsen joghatósága a feljelentés vizsgálatára, a nyomozás lefolytatására. Azt pedig nem támasztotta alá a panaszosok előadása, hogy velük szemben Ausztria területén is elkövették volna büntetendő cselekményeket.

A panaszosok a Bíróság előtt egyebek közt azt sérelmezték, hogy a nyomozás megtagadása az Egyezmény 4. cikkének eljárásjogi előírásaiba ütközött.

¹¹ *J. and Others v. Austria*, no. 58216/12, 17 January 2017.

A Bíróság azonban nem osztotta ezt az álláspontot. Úgy találta, hogy az osztrák hatóságok mindenben eleget tettek az Egyezmény által rájuk szabott eljárási követelményeknek, nevezetesen hogy azonosítsák az állítólagos bűncselekmény gyanúsítottait, továbbá hogy védelemben és támogatásban részesítsék a kérelmezőket mint emberkereskedelem potenciális áldozatait. Ami pedig az osztrák hatóságok nyomozási kötelezettségét és az ügy által felvetett joghatósági kérdést érinti, a Bíróság arra mutatott rá, hogy az Egyezmény 4. cikke nem támaszt a részes államokkal szemben olyan követelményt, hogy azok egyetemes, az egész világra kiterjedő joghatósággal vizsgálják a területükön kívül elkövetett, az emberkereskedelem tilalmába ütköző cselekedeteket. A Palermói Jegyzőkönyv¹² hallgat e joghatósági kérdés kapcsán, és az Európa Tanács emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezménye csak azt az előírást tartalmazza az államokkal szemben, hogy állapítsák meg joghatóságukat minden olyan emberkereskedelmi cselekmény kapcsán, amelyet az ő saját területükön vagy saját állampolgáruk által, illetve saját állampolgáruk ellen követtek el. Az osztrák hatóságoknak tehát nem volt olyan kötelezettsége, hogy nyomozást folytassanak le a kérelmezők Fülöp-szigeteki állásba vétele és az Egyesült Arab Emirátusok területén történt állítólagos kényszer-foglalkoztatásuk kérdésében. Ráadásul az osztrák hatóságoknak nem voltak esetleg ki nem használt eljárási lehetőségeik – hiszen a két ország között nincsen hatályban jogsegély-egyezmény, és más ügyekben a korábbi osztrák megkeresések nem jártak eredménnyel, tehát nem volt remélhető, hogy akár csak a munkaadók meghallgatására sort tudnak keríteni. Minderre tekintettel tehát a Bíróság azt állapította meg, hogy nem sérült az Egyezmény 4. cikke.

A tisztességes eljáráshoz való jog

A Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania-ügyben¹³ a Nagykamara egyebek közt azt a kérdést vizsgálta, hogy a bírósághoz fordulás 6. cikk szerinti jogával ellentétes-e az, ha a feleknek formálisan van ugyan lehetőségük pert indítani, de egy anyagi jogi szabály annak kimenetelét eleve meghatározza. Az ügy tényállási háttere az volt, hogy a román kormány 1990-ben elhatározta a görögkatolikus egyházzal 1948-ban az ortodox egyházra szállt vagyoni jogi helyzetének rendezését, és e célból a két egyház képviselőinek részvételével egyes bizottságokat állított fel. Ha e bizottságokban a felek nem tudtak megállapodásra jutni arról, hogy egy adott vagyonelem melyik egyházat illeti meg, az irányadó jogszabály szerint a kérdést bírósági útra lehetett terelni. Meghatározó szempontként rendelte azonban a jogszabály figyelembe venni a „hívók kívánságát”.

A kérelmező görögkatolikus egyházközösség (amelyet 1948-ban feloszlattak, és vagyona az ortodox egyházra szállt) a Bíróság előtt azt sérelmezte, hogy hiába indított

12 Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyve.

13 *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [GC], no. 76943/11, ECHR 2016 (extracts).

pert a szóban forgó vagyon visszaszerzéséért, annak kimenetelét az említett, a hívók kívánságát figyelembe venni rendelő (és az adott esetben az ortodoxoknak kedvező) anyagi jogi szabály eleve eldöntötte.

A Nagykamara megerősítette azt a korábban már kimondott elvet, hogy a 6. cikkből nem vezethető le semmiféle garancia az anyagi jogi szabályok tartalmára nézve, a Bíróság ugyanis a 6. cikk értelmezése útján nem alkothat olyan anyagi jogot, amelyet az érintett állam jogszabályai nem alapoznak meg. Rámutatott, hogy az adott ügyben a kérelmező állítólagos jogérvényesítési nehézsége nem eljárásjogi akadályból fakadt: igenis lehetősége volt bírósághoz fordulni, ahol a keresetét érdemben vizsgálták. Az, hogy az alkalmazandó anyagi jogi szabályok a pernyertesség esélyeit hogyan befolyásolják, nem a bírósághoz fordulás jogával összefüggő kérdés. Ezért a Nagykamara ebben a vonatkozásban nem állapította meg a 6. cikk sérelmét.

Kimondta viszont a 6. cikk sérelmét a jogbiztonság elvével összefüggésben. Az eset-jog szerint ugyanis az egymásnak ellentmondó bírósági ítéletekben hosszú időn keresztül megnyilvánuló jogbizonytalanság veszélyezteti az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett közbizalmat, ami a jog uralmán alapuló demokratikus társadalom egyik alapköve. Mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne megengedhető, hogy egy bírósági rendszerben egymásnak ellentmondó ítéletek szülessenek – ez voltaképpen egy különféle hatáskörrel rendelkező bíróságokból álló többfokú és illetékességi területekre osztott rendszer természetes velejárója. Az sem ellentétes önmagában az egyezmény-nyel, ha egyazon bíróságon belül születnek ellentétes ítéletek, annál is inkább, mert a jogbiztonság elvéből nem vezethető le az ítélkezési gyakorlat állandóságához fűződő jog – ez ugyanis kizárná a jog fejlődését. A Bíróság a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben mindössze azt vizsgálhatja, hogy a hazai bíróságok gyakorlatában tapasztalhatóak-e mélyreható és hosszú időn keresztül fennálló eltérések, van-e valamiféle intézményesített lehetőség a széthúzó ítélkezési gyakorlat összhangjának megteremtésére, hogy ezt a lehetőséget az adott ügyben alkalmazták-e, s ha igen, milyen eredménnyel.

Az adott ügyben a Nagykamara azt állapította meg, hogy a Semmítűszék éveken keresztül (2007 és 2012 között) egymásnak gyökeresen ellentmondó határozatokat hozott a szóban forgó perekben alkalmazandó anyagi jogi szabályokat (így például a hívek kívánságának tulajdonítandó jelentőséget) illetően. Ez a bizonytalanság azután élesen tükröződött az alsóbb fokú bíróságok szintén meglehetősen szerteágazó gyakorlatában. Bár 2012-ben sor került a jogegységesítésre, a megelőző időszakban tapasztalható problémák és a jogegységesítő intézkedések késedelmes foganatosítása okán a Bíróság megállapította a 6. cikk sérelmét.

Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

A *Koprivnikar v. Slovenia-ügy*¹⁴ volt az első, amelyben a bíróság az Egyezmény 7. cikkét összbüntetésbe foglalás kapcsán alkalmazta. Az ügy kérelmezőjét három különböző bűncselekményért ítélték szabadságvesztésre. Ezek közül az egyik emberölés volt, ami miatt az akkor hatályos szabályok szerinti legmagasabb büntetési tételt, harminc év szabadságvesztést szabtak ki rá. A büntetéseket később összbüntetésbe foglalták. A büntető törvénykönyv ide vonatkozó rendelkezése szerint az összbüntetés mértékének meg kellett haladnia a legsúlyosabb büntetés tartamát. Másrészt azt is előírta ugyanaz a rendelkezés, hogy az összbüntetés mértéke nem lehet több húsz évnél. A kérelmező összbüntetésének mértékét az elsőként említett szabályra tekintettel harminc évben határozták meg.

A Bíróság ezt az Egyezmény 7. cikkébe ütközőnek találta. Leszögezte, hogy a büntetések mértékét a nemzeti jogszabályoknak pontosan kell meghatározniuk, és az említett – három éven keresztül fennálló – ellentmondás, joghézag ellentétes a *nulla poena sine lege* elvével. A Bíróság álláspontja szerint kétség esetén a kérelmező számára kedvezőbb mértéket kellett volna alkalmazni.

Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

A *Paradiso and Campanelli v. Italy-ügy*¹⁵ egy orosz béranya közreműködésével 2011 februárjában született gyermek olasz szülők általi örökbefogadásával volt kapcsolatos. Az oroszországi anyakönyvezés során a gyermek szüleit az orosz jog értelmében a kérelmezőket jegyezték be az anyakönyvi kivonatba, nem téve említést a születés különleges körülményeiről. A szülők Olaszországban kérték a születés olasz anyakönyvbe történő bejegyzését, e kérelmük azonban nem vezetett eredményre, mivel Olaszország moszkvai konzulátusa tájékoztatta a Campobasso-i Fiatalkorúak Bíróságát, hogy az anyakönyvi kivonat valótlán adatokat tartalmaz. 2011 májusában a kérelmezőket a gyermek jogállására vonatkozó félrevezető tájékoztatás nyújtása miatt vád alá helyezték, továbbá terhükre rótták az örökbefogadásra vonatkozó jogszabályok megsértését is, mivel a gyermeket az olasz és a nemzetközi jog ellenében hozták Olaszországba, és nem tettek eleget a 2006 decemberében számukra kiállított örökbefogadási engedélyben foglalt feltételeknek sem (az említett engedély ugyanis kizárta az ilyen fiatal gyermek örökbefogadását). Ezzel egyidejűleg az ügyészség kezdeményezte a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánítását, mivel az olasz jog értelmében ő árvának minősült. 2011 augusztusában ráadásul egy DNS-teszt nyilvánvalóvá tette, hogy nem a férj a gyermek biológiai apja, mivel az orvosi beavatkozás során minden bizonnyal nem az ő ivarsejtjeit használták fel. Mivel tehát a kérelmezők és a gyermek között immáron semmilyen biológiai kapcsolat nem volt megállapítható,

14 *Koprivnikar v. Slovenia*, no. 67503/13, 24 January 2017.

15 *Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], no. 25358/12, 24 January 2017.

a Fiatalkorúak Bírósága 2011 októberében arról határozott, hogy azonnali hatállyal el kell venni a kérelmezőktől a gyermeket, akit gyámság alá helyezett. A döntés indoka az volt, hogy a gyermek és a kérelmezők közt nincs biológiai kapcsolat, s hogy alapos kétség merült fel a kérelmezőknek a gyermek felnevelésére vonatkozó alkalmasságát illetően, mivel jogszabályba ütköző cselekedetet követtek el. A gyermeket nevelő otthonban helyezték el, s a kérelmezők a kapcsolatot sem tarthatták vele. 2013 januárjában végül a gyermeket nevelőszülőknél helyezték el. 2013 áprilisában az orosz anyakönyvi kivonat olasz hatóságok előtti elismerésének a közrendbe ütközés miatti megtagadása jogerőssé vált, s a gyermek új személyazonosságot kapott (mindaddig ugyanis a személyazonossággal kapcsolatos problémákat a hatóságok nem orvosolták): anyakönyvi kivonatában azt tüntették fel, hogy ismeretlen szülőktől származik. 2013 júniusában a Fiatalkorúak Bírósága úgy határozott, hogy a kérelmezők többé nem járhatnak el az általuk indított eljárásban, mivel a gyermeknek nem a szülei, sem rokonai.

A kérelmezők a gyermek képviselőjében és saját nevükben egyaránt előterjesztették az Egyezmény 8. cikkének sérelmét állító panaszt. Előbbit a Bíróság egyik kamarája elfogadhatatlannak nyilvánította, mivel úgy találta, hogy a kérelmezők nem rendelkeztek jogosultsággal a gyermek képviselőjére. Az ő vonatkozásukban azonban megállapította a *de facto* családi élet fennálltát már az együtt töltött hat hónap alapján is, figyelembe véve, hogy a gyermek életének ezen első hónapjai rendkívül meghatározó jelentőségűek, és ez idő alatt a kérelmezők a gyermek számára szülői gondoskodást nyújtottak. Az ügy érdemét illetően pedig megállapította a 8. cikk sérelmét.¹⁶

A Nagykamara végül ettől eltérő álláspontra helyezkedett. Ez utóbbi testület előtt az ügy tárgya már meglehetősen körülhatárolt volt (mivel bizonyos panaszokat a kamara korábban már elfogadhatatlannak nyilvánított): abban kellett állást foglalni, hogy az olasz hatóságok intézkedései, amelyekkel véglegesen elválasztották egymástól a kérelmezőket és a gyermeket, megfeleltek-e a 8. cikk előírásainak.

A kamarával ellentétben a Nagykamara úgy ítélte meg, hogy a kérelmezők és a gyermek között nem jött létre *de facto* családi kapcsolat. Bár a kérelmezők valóban szülői szerepre készültek, és érzelmileg szorosan kötődtek a gyermekhez, a biológiai kapcsolat hiányzott, az együtt töltött idő viszonylag rövid volt és a felek között a kötelek jogi szempontból mindvégig bizonytalan maradt.

Ettől függetlenül a kérelmezők magánéletének tiszteletben tartásához való jogba a Nagykamara szerint is beavatkozást jelentett az olasz hatóságok eljárása. Ezt a beavatkozás azonban a Nagykamara nem találta aránytalannak. Semmiképp sem lebecsülve a kérelmezők által elszenvedett érzelmi megrázkódtatást, úgy ítélte meg, hogy az olasz hatóságok – figyelemmel a rendelkezésükre álló nagy mérlegelési szabadságra is – nem jártak el helytelenül, amikor nagyobb súlyt tulajdonítottak a közérdekkel összefüggő megfontolásoknak. Hiszen a gyermek kérelmezőknél hagyása (amely később akár örökbefogadó szülővé válásukhoz is vezethetett volna) egy olyan helyzet

¹⁶ Lásd az *Acta Humana* 2015/1. számát.

legalizálásával lett volna egyenértékű, amelyet ők maguk saját felróható magatartásukkal, az olasz jog fontos szabályainak megsértésével idéztek elő. Ráadásul az olasz hatóságok a gyermek érdekét is megfelelően vizsgálták, arra a következtetésre jutva, hogy a kérelmezőtől való elválasztása nem jelentene számára súlyos vagy visszafordíthatatlan hátrányt.

Mindezekre tekintettel a Nagykamara kimondta, hogy az olasz hatóságok intézkedése nem sértette az Egyezmény 8. cikkét.

Gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság

Az *Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland-ügy*¹⁷ kérelmezői muzulmán vallású szülők voltak, akik ellenezték, hogy leánygyermekük részt vegyenek az iskolai úszásoktatásban, mivel ott fiúkkal kellett volna egy medencében tartózkodniuk, és ez vallási szempontból elfogadhatatlan volt számukra. Az úszásoktatás azonban a svájci tanrend szerint (legalábbis az általános iskolában, a pubertás eléréséig) kötelező volt, nem is annyira testnevelési, hanem főképpen pedagógia szempontok miatt: azért, hogy ez a közös tevékenység is hozzájáruljon a különböző háttérű gyermekek minél mélyebb integrációjához. Az úszásoktatás megszervezése során a hatóságok igyekeztek figyelemmel lenni a különféle vallási érzékenységekre: a lányok és fiúk számára külön öltöző állt rendelkezésre, és a lányok burkinit is viselhettek. Minderre hivatkozva a hatóságok elutasították a panaszosok felmentés iránti kérelmét, és gyermekek távolmaradása miatt bírsággal sújtották őket.

A Bíróság nem találta alaposnak a kérelmezők emiatt, az Egyezmény 9. cikkére hivatkozással benyújtott panaszát. Az ügy elbírálása során elsőként azt állapította meg, hogy a svájci hatóságok döntése beavatkozást jelentett a 9. cikk által biztosított jogokba, hiszen még ha a Korán csak azt írja is elő, hogy a leánygyermekek testét serdülő koruktól kell elfedni, a kérelmezők azon meggyőződése, hogy gyermekeiket erre már korábban készíteni kell, vallási meggyőződésük kifejezésének tekinthető. A beavatkozást magát pedig a Bíróság – figyelemmel az államokat az adott kérdésben megillető széles mérlegelési jogkörre, a társadalmi integrációt előmozdítani hivatott oktatási programban való részvétel fontosságára, valamint arra, hogy a többszöri figyelmeztetést követően kiszabott bírság észszerű mértékű volt – nem találta aránytalannak.

Külföldiek kollektív kiutasításának tilalma

A 2011-ben, az arab tavasz nyomán kibontakozó migrációs válsággal volt kapcsolatos a *Khlaifia and Others v. Italy-ügy*,¹⁸ amelyben a Nagykamara három tunéziai származású, Lampedusa szigetén partot ért gazdasági bevándorló panaszát vizsgálta meg. A kérelmezőket kezdetben egy befogadóközpontban, később a palermói kikötőben

17 *Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland*, no. 29086/12, 10 January 2017.

18 *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, ECHR 2016 (extracts).

horgonyzó hajók fedélzetén helyezték el, végül egy Olaszország és Tunézia között létrejött egyezmény alapján egyszerűsített eljárásban visszatoloncolták őket származási országukba.

A kérelmezőknek a Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 4. cikke alapján előterjesztett panasza vonatkozásában a Nagykamara – áttekintést adva a vonatkozó ítélkezési gyakorlatról – emlékeztetett arra, hogy a kollektív kiutasítás tilalmát rögzítő rendelkezésből az következik: valamennyi külföldi helyzetét és sajátos körülményeit megfelelően egyediesített módon kell vizsgálni. Ebből azonban nem következik szükségképpen, hogy a hatóságoknak minden esetben egyediesített meghallgatást kellene tartaniuk. Elegendő lehet az is, ha a kiutasítás előtt álló személyek valódi és hatékony lehetőséggel rendelkeztek arra, hogy a kiutasításuk ellen szóló érveiket előadhassák egy olyan eljárásban, ahol ezeket az érveket a hatóságok érdemben és megfelelően meg is vizsgálják.

Az adott ügyben az volt a helyzet, hogy a kérelmezők egyedi azonosítására kétszer is sor került: először Olaszországba érkezésükkor, másodszor pedig azt megelőzően, hogy a Tuniszba tartó gépre feltették volna őket. A két esemény között több mint egy hét (kérelmezőnként eltérően kilenc és tizenkét nap közötti időtartam) telt el, ez idő alatt pedig a Bíróság megítélése szerint megfelelő lehetőségük lett volna arra, hogy a kiutasításuk ellen felhozható érveket a hatóságok tudomására hozzák. Igaz, hogy a kiutasításukról szóló határozat sablonos volt, amely a visszatoloncolást csak a kérelmezők állampolgárságával és a határátlépés jogellenes voltával indokolta, de erre a Bíróság szerint megfelelő magyarázatul szolgált az, hogy a kérelmezők egyike sem rendelkezett úti okmánnyal, nem hoztak fel semmiféle érvet a visszatoloncolásuk ellen és nem merült fel semmiféle olyan speciális körülmény, amely például a menedékes vagy oltalmazotti jogállás megadásával vagy megtagadásával kapcsolatos érvek számbavételét indokolta volna. Az sem volt önmagában perdöntő körülmény, hogy a panaszosok visszatoloncolására tulajdonképpen egyidejűleg került sor.

Minderre tekintettel a Nagykamara nem ítélte a kérelmezők visszatoloncolását a kollektív kiutasítás tilalmába ütközőnek.

A kérelmezők a kollektív kiutasítás tilalmával összefüggésben – a 13. cikkre hivatkozással – a hatékony jogorvoslat hiányát is kifogásolták. E vonatkozásban a Nagykamara megállapította, hogy a kiutasításukról szóló határozat ellen volt helye jogorvoslatnak. Ugyan a jogorvoslatnak a végrehajtásra nézve nem volt felfüggesztő hatálya, de a Bíróság megítélése szerint a felfüggesztő hatály hiánya nem ütközik az Egyezménybe olyankor, ha az érintett személyek nem hivatkoznak a 2. vagy 3. cikkbe ütköző bánásmód veszélyét felvető körülményre. Ilyen – potenciálisan visszafordíthatatlan, orvosolhatatlan – fenyegető körülmény hiányában az Egyezményből csak az a következmény fakad, hogy az érintettnek lehetőséget kell biztosítani a határozat elleni jogorvoslatra, és biztosítani kell a jogorvoslati kérelem független és pártatlan fórum általi megfelelő, érdemi elbírálását. Ez az adott ügyben megtörtént, következésképp a Bíróság a 13. cikk sérelmét sem állapította meg.

Ami az idegenrendészeti őrizet állítólagosan a 3. cikkbe ütköző körülményeit illeti, a Bíróság elvi jelleggel először is azt szögezte le, hogy még a rendkívül súlyos humanitárius szükséghelyzet és migrációs nyomás sem mentesítheti Olaszországot az embertelen, megalázó bánásmód abszolút tilalmát rögzítő rendelkezés betartása alól – mindazonáltal nem lehet a kérelmezők panaszát e körülmények és az államra nehezedő súlyos terhek figyelmen kívül hagyásával vizsgálni. Az ügy összes körülményét mérlegelve a Nagykamara végül arra az álláspontra helyezkedett, hogy őrizetben tartásuk során nem sérültek a kérelmezők 3. cikk szerinti jogai. Bár a befogadóközpontban uralkodó túlzásútoltságról és az ottani higiéniai és egyéb körülményekről bizonyos jelentések igen elmarasztalóan írtak, más – az események időpontjához közelebb eső – jelentések ezt a negatív képet jelentősen árnyalták. A túlzásútoltságot enyhítette a központban belüli mozgásszabadság, és a Bíróság megállapítása szerint nem volt adat arra sem, hogy vízben, ételben, orvosi ellátásban a panaszosok hiányt szenvedtek volna. Mindehhez hozzávéve a tartózkodás rövid (három-négy napos) időtartamát és azt, hogy a kérelmezők nem számítottak különleges bánásmódot igénylő személynek, a Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy az elszenvedett bánásmód nem érte el a 3. cikk alkalmazásához szükséges súlyossági szintet. Ami a hajók fedélzetén való tartózkodást és az ott elszenvedett állítólagos bántalmazást illeti, a Bíróság figyelemmel volt arra, hogy a kérelmezők semmiféle irattal vagy tanúvallomással nem támasztották alá előadásukat, ezért nem látta indokoltnak, hogy a bizonyítás (kimentés) terhét az állam viselje. Ráadásul egy bírósági határozat említést tett egy parlamenti képviselő beszámolójáról, aki járt a hajók fedélzetén, és az ottani körülményeket kielégítőnek írta le. Ezen körülményekre figyelemmel a Nagykamara a hajókon való őrizet vonatkozásában sem találta a 3. cikk sérelmét megállapíthatónak.

Megállapította viszont a Bíróság az Egyezmény sérelmét egyrészt az 5. cikk vonatkozásában (tekintettel arra, hogy az olasz jogban nem volt semmiféle jogalapja a kérelmezők bármiféle határozat nélküli őrizetben tartásának), másrészt pedig a 13. és 3. cikkel összefüggésben, mivel a panaszosoknak nem volt jogorvoslati lehetőségük az őrizet körülményeivel kapcsolatban.